SOVON-Nieuws jaargang 21 (2008) nr 2

# Slaapplaatstellingen van sterns in IJsselmeergebied en Lauwersmeer, nazomer 2007

*Het IJsselmeergebied is buiten de broedtijd van grote betekenis voor verschillende soorten sterns. Het bekendste voorbeeld is de Zwarte Stern, waarvan een belangrijk deel van de Euraziatische populatie het gebied aandoet tijdens de najaarstrek. Maar ook van Visdieven en Reuzensterns zijn substantiële aantallen aanwezig. Het is vrijwel ondoenlijk om overdag een goed beeld te krijgen van de totale aantallen, terwijl deze aantallen zeer gewenst zijn in het kader van Natura-2000. Sterns foerageren vaak ver uit de kust en zijn erg mobiel. Maar in de avond verzamelen ze zich op slaapplaatsen, wat de gelegenheid biedt om een veel betere indruk te krijgen van de aantallen. Om reeds lopende tellingen te versterken (Zwarte Stern) en om betere gegevens te krijgen (Visdief, Reuzenstern) sloegen Bureau Waardenburg en SOVON in 2007 de handen ineen om, met ondersteuning van LNV, Rijkswaterstaat en Vogelbescherming, de tellingen van sterns in het IJsselmeergebied en Lauwersmeer te coördineren.*

*Slaapplaats van Reuzensterns, Workumerwaard, 11 september 2006. Foto: Trinus Haitjema*

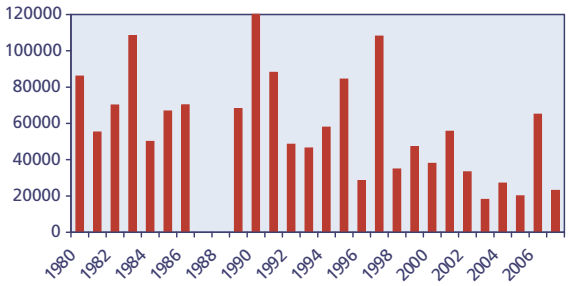


*Figuur 1. Maximale getelde aantallen Zwarte Sterns op slaapplaatsen in het IJsselmeergebied in de periode 1980-2007.*

## Wat was er bekend?

Slaapplaatsen van Zwarte Sterns in het IJsselmeer worden al vanaf 1980 geteld door vrijwilligers, met vanaf eind jaren tachtig een wekelijkse telfrequentie. Hieruit kwam een structurele afname naar voren. Visdieven werden op de slaapplaatsen van Zwarte Sterns af en toe meegeteld. Begin jaren tachtig werd langs de Friese IJsselmeerkust voor het eerst een slaapplaats van Reuzensterns opgemerkt. Samen met de IJsseldelta en het Lauwersmeer is dit al jarenlang de hotspot voor Reuzensterns in Nederland. Aanvankelijk was vooral de Steile Bank in gebruik, tegenwoordig met name de Workumerwaard. Opmerkelijk genoeg zijn er van de Reuzenstern nauwelijks recente slaapplaatstellingen beschikbaar.

## Tellingen in 2007

In 2007 is gepoogd alle slaapplaatsen in het IJsselmeergebied van de drie sterns simultaan te tellen. Ten behoeve van het landelijke overzicht van de Reuzenstern werd ook het Lauwersmeergebied geteld. Niet alleen de 'bekende' omvangrijke slaapplaatsen zoals Balgzand en De Kreupel zijn bezocht, maar ook alle andere potentiële locaties. De tellingen vielen op 13 juli, 24 augustus, 31 augustus en 7 september. De belangrijkste slaapplaatsen van Zwarte Stern werden vanwege forse seizoensfluctuaties echter wekelijks geteld.

## Zwarte Stern

Jarenlang vormde Balgzand veruit de belangrijkste slaapplaats van de Zwarte Stern en waren de tellingen hier voldoende om een redelijk totaaloverzicht te krijgen. Sinds 2000 slapen de sterns echter ook op andere locaties en vanaf 2003 is De Kreupel een even belangrijke slaapplaats. Andere locaties functioneren als voorverzamelplaats of zijn inmiddels niet meer van belang (Kinseldam, Enkhuizen). De maximaal aanwezige aantallen zijn de laatste jaren duidelijk afgenomen (figuur 1).

Zowel op De Kreupel als Balgzand sliepen in 2007 ongeveer 10.000 Zwarte Sterns. Bij het Zilverstrand (Almere) ging het om enkele honderden. Maximaal waren er in het gehele IJsselmeergebied 23.500 Zwarte Sterns aanwezig. De aantallen liepen eind juli snel op en bleven tot en met begin augustus min of meer constant rond 20.000. De aantallen waren in 2007 relatief laag, hetgeen in het beeld past van de afgelopen jaren.

## Visdief

Net als bij de Zwarte Stern bleken veruit de grootste aantallen te slapen op De Kreupel en Balgzand. In totaal ging het hier vanaf begin augustus om 10.000-17.000 Visdieven. De aantallen op Balgzand namen in de laatste decade van augustus sterk af, op De Kreupel bleven ze hoog tot het eind van de tellingen,

*Visdief. Foto: Hans Gebuis*

*Slaapplaats van Zwarte Sterns op De Kreupel, augustus 2007. Foto: Rob Buiter*

half september. Op tien andere plekken bleken eveneens Visdieven te overnachten, maar nergens meer dan enkele tientallen.

### Reuzenstern

Reuzensterns trekken in de nazomer sterk gepiekt door, met alleen in augustus en begin september aantallen van betekenis (figuur 2). De tellingen waren dan ook gepland rond deze piekperiode. De verspreiding beperkte zich tot het Lauwersmeer, de oostelijke kant van het IJsselmeer en de IJsselmonding. In het westelijk IJsselmeer, zoals op De Kreupel en Balgzand, ontbraken Reuzensterns. Het maximum van 77 werd op 24 augustus behaald. De Steile Bank bleek in 2007, in tegenstelling tot voorgaande jaren, het belangrijkste gebied (maximaal 41). Dit had te maken met de relatief hoge waterstanden in 2007. De slaapplaatsen op de zandbanken van de Workumerwaard stonden hierdoor geregeld onder water, voor de hoger gelegen Steile Bank maakte het minder uit. De vogels in het Ketelmeer (maximaal 16) sliepen op een van de recent aangelegde kustmatige eilanden. In het Lauwersmeer werden maximaal 24 vogels geteld (Achter de Zwarten).
SOVON verzamelt via het Bijzondere Project (BSP) losse waarnemingen van Reuzensterns, waarmee een tijdreeks is samengesteld (figuur 3). Deze trendfiguur laat zien dat de Reuzenstern toeneemt vanaf midden jaren negentig. Het is moeilijk in te schatten of deze toename reëel is, omdat de BSP-gegevens niet systematisch verzameld zijn. De slaapplaatstellingen kunnen hier de komende jaren veel beter zicht op geven.

### Tellingen van sterns de komende jaren

De totaaltellingen van 2007 brachten het opvallende inzicht dat De Kreupel en Balgzand voor de Visdief feitelijk de enige twee belangrijke slaapplaatsen in de regio zijn. Vooraf bestond het idee dat verschillende locaties elders in het IJsselmeergebied (met name de Friese kusten) eveneens belangrijk konden zijn. Dit bleek dus niet het geval, zodat deze soort in wezen net zo geconcentreerd voorkomt als de Zwarte Stern. De systematische tellingen van Reuzensterns leverden voor het eerst een goede indruk op van de werkelijk aanwezige aantallen. Het is duidelijk dat tellingen op slaapplaatsen het beste instrument zijn voor de evaluatie van de aantallen in Natura 2000-gebieden. De forse aantalsschommelingen tussen teldata en gebieden onderstrepen de noodzaak om frequent te tellen. We proberen dan ook de tellingen de komende jaren voort te zetten, en streven voor Zwarte Stern en Reuzenstern een jaarlijks compleet verspreidingsbeeld na, en voor de Visdief alleen een overzicht van de belangrijkste gebieden. De komst van het Slaapplaatsenproject, met de mogelijkheid om gegevens via de website in te voeren, is daarbij een mooi steuntje in de rug.

Alle tellingen zijn door vrijwilligers uitgevoerd, waarbij Staatsbosbeheer behulpzaam was met het inzetten van boten naar De Kreupel en in het Ketelmeer. Iedereen nogmaals bedankt!

*Jan van der Winden & Olaf Klaassen*

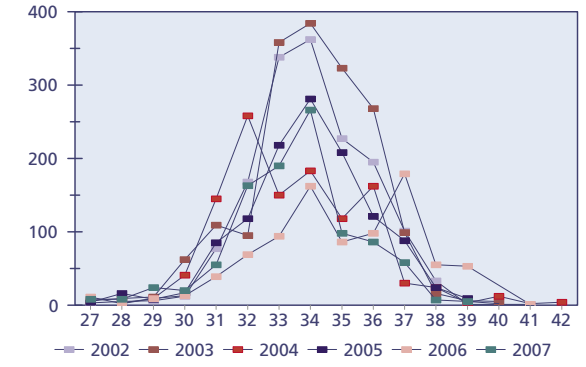


*Figuur 2. Doortrekverloop in het najaar van de Reuzenstern, op basis van BSP-waarnemingen uit de periode 2002-07 (week 34 = 20-26 augustus). De y-as geeft een relatieve index, geen absolute aantallen.*

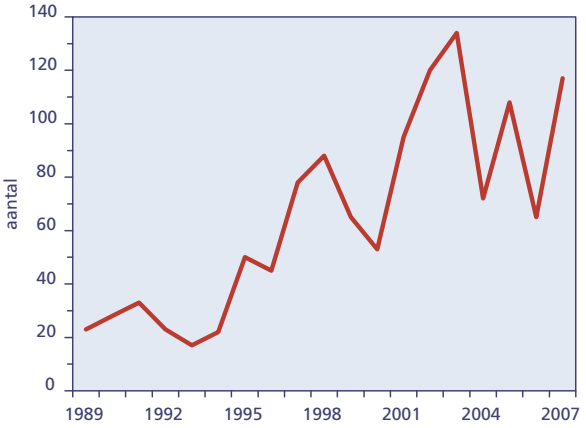


*Figuur 3. Seizoensmaxima van Reuzenstern in de periode 1989-2007 in IJsselmeer, Markermeer, Randmeren en Lauwersmeer gezamenlijk. Weergegeven zijn de opgetelde nazomermaxima per gebied, van losse waarnemingen (BSP).*